

2

Q. D. B. V.
EXAMEN CHYMICO-MEDICUM
FONTIS SOTERII
KUPPISENSIS,

Qvod,
Consentiente Amplissima ad Auram Facultate Medica,
Sub PRÆSIDIO
VIRI
CELEBERRIMI atque EXPERIENTISSIMI
**D. HERMANNI DIE-
TERICI SPÖRING,**

Med. Doct. & Prof. Ord.

Nec non

Societ. Scient. & Lit. Svec. Membr.

Publica Eruditorum censuræ submissio

JOHANNES EKELUND,

Oftrob.

In Audit. Maj. ad diem XIX. Decembr.

An. MDCCXLI.

Horis ante meridiem confuetis.

ABOÆ, excud Joh. Kämppe, Reg. Ac. Typ.

TO
THE MOST HONOURABLE
**SIR JOJACHIM GEOR-
GE von GANSCHOU,**

Colonel of His Majesty's Regiment of Infantry in
East-Bothn.

SIR,

What I never thought worthy of publishing, I now, under the shelter of YOUR protection, venture to dedicate to YOU Self, as being the first fruit's of that utmost gratitude and duty, which I profess my self deeply obliged to render. I have also put forth to sea this little Barque of mine, which is charged with waters, though some wholesome ones. It carries Your Name upon it, and sails under the Banner of Your favour and encouragement: To Your coast, SIR, it first puts in, not doubting the harbour of Your great generosity. I have nothing more, but to declare to the world by this, how much I am obliged to YOU for multiplied favours; to supplicate the Great God for the accumulation of His mercies upon You, and to assure You, that I always remain with utmost respect,

Sir,

Your most

obedient and

humble servant

JOHN EKELUND.

ADMODUM REVERENDO ATQUE AMPLISSIMO
DOMINO,

DN. MAG. CLAUDIO
HEDMAN,

Ecclesiarum Wasensium Antistiti, Adjacentium Pa-
roeciarum Præposito, Scholæque Trivialis Ephoro,
meritissimo, gravissimo.

MÆCENATI MAGNO.

Morte immatura Parentis, Stygiis mergi aquis sper-
videbantur omnes meæ. TULLIUS Favor naufrago subve-
nit, & rati imposuit secure, ut Paetolo quodam vebi mibi
viderer, & Liquore Pegaseo ac Fonte Aesculapii labra
prolucere potuerim. Vive diu Zionis imbre irriguus, &
fave in posterum quoque studiorum cursui, donec in arena
constitutus, donaria majora possim TIBI appendere. Jam
nihil, nisi eam, qua Xerxi olim placuit, Aquam porto
limpidissimam, martialem tamen spiritibusque tur-
gidam, SINCERITATIS, CONSTANIAE & ARDENTISSI-
MI AMORIS REVERENTIAE QVE symbolum, quo ad cineres
usque insignetur

ADMODUM REVERENDI ATQUE AMPLISSIMI
NOMINIS TUI

cultor humillimus
JOHANNES EKELUND.

The Ingenious Gentleman,

Mr. JOHN EKELUND, Esqu.

When publishing his learned Dissertation on
KUPPIS-WELLS.

H^OW fair AURORA smiles at ALIA'S lovely shore,
Where KUPPIS-WELL imparts of her entrusted store:
At ABO'S flowry side, as glorious to the view,
As verdant Fields, when deckt with mornings pearly Dew!
Who don't admire those gifts, which heaven does bestow
On Country's any where, with plenty springs, below?
The BATH'S most charming place, where AQUAE SO-
LIS run
As warm, as ever do the beams of burning Sun:
The BRISTOL'S famous Tonvⁿ for springs from Chrystall rocks;
Our N^ANDAL'S, MEDEWI'S, RAMLOSA'S plenty stocks;
But sure I am, SIR HANS, and STUARD, Doctor MEAD,
If tasted KUPPIS-WELLS, should not for TUNBRIDGE plead,
But like our WELL, that still unfrozen does remain,
Nor by the sharper air return's to ise again,
Or shredded clouds, but all our parching cares diffuses,
Like EDEN'S brightly springs and HERMON'S softning deu's.
You ALIA'S LEARNED SON'S, give thancks our AFSCULAPE,
Who gave to KUPPIS-WELLS both mirth and other shape;

Tis

JOHANNES EKELUND

Tis DOCTOR SPÖRING, tis the Man, who gallant meets
And with the cordial drops of KUPPIS cups You treats;
He for a Fee wo'n't cheat the fair ones of their lives,
Nor sturdy husband's rid of their goodnatur'd wifes.
Well MASTIER EKELUND, well! we praise Your modest aims,
Who with this learned piece will lay to honour claim:
Tho' re bred a Gentleman, and well in learning skild,
A good Physician, when you've got your churchyard fill'd.
But pardon: Physic, wells and all your too's I dread;
ULRICA LEONOR the greatest QUEEN is dead!

PETER FILENIUS.

D. & Pr. of Divinity, Rector
of the University, and F. R. S.

Doctissime & amicissime Domine
EKELUND.

Quam cecinit quondam sublimi Pindarus ore
Nulla Thalia reor non celebravit aquam;
Ast ubi cum leni junxit connubia Marie
Naias est Medico plus adamata choro.
Que colitur castis namque ignibus usque puella,
Ter tamen illa magis si bene nupta placet.
Scilicet est princeps inter bona munera vita
Reddere vitales apta medela vires.
Kuppisias, EKELUND, celebras dum, optime, Nym-
phas
Videris in nostram præcinuisse vicem:
Plurima que Thetis hic seu limpida volvitur unda
In niveo gestat pharmaca lata sinu:
Flaminis ætherei partus auramque fugacem
Martis & alkali nectere vincla doces.
Fœderis exuviae rupti seu Naica proles
Ut fundum præceps orba parente petit.
Que virtus laticis, que vis celeberrima lymphæ
Corpus in humanum, pagina docta monet.

No. n

Non juvat insomnes in chartis ponere noctes;
Heleno librorum qui volet esse furit;
Naturam Natura docet, nec discitur unquam
Ni propriâ fuerit rite ligata manu.
Huc morbus pacto, hoc ē medicina patebit.
Gratior ingressum; quod bene cedat, iter!
Et Tibi Kuppisios fontes persoñvere grates
Cernam; quo Musis pignore charus eris.

JOH. BROWALLIUS.

S. Th. Doct. & Scient. Nat. Prof.
Fac. Phis. b. t. Decanus.

CAROLUS JOH. CREUNDY

Peregrinie atque Politissime Domine RESPONDENS,
Amice honoratissime & integerrime.

Disertatio haec a Te, Politissime Domine Respondens, intra spatum aliquot dierum felici calamo concrypta, mentem Tuam elegantium ac optimarum rerum adeo esse feracem declarat, ut egregie huic effato satisse eris: Eruditus semper aliquid ex se proinat, quod alios delectet ac ipsum laudibus illustret. Novimus equidem, Amice suavissime, eruditionem Tuam pulcherrimam, & insignes animi doles, multis viris praeclaris jam dudum perspectas, nostro ne minimū quidem egere praeconio; ast quum ea bonarum artium suis, ut neminem non in amorem atque admirationem suistrahant impellantq; & praeterea brevis illa, quae nobis Tecum feliciter obtigit conversatio, perfectum nobis attulerit oblectamentum, injurii merito existimaremur, & officii nostri immemores, si nostrum in Te affectum prorsus singularem, quamque de successibus Tuis coepimas laetitiam, quavis data occasione testatam non redderemus. Ansam itaque jam naeti commodam, Tibi Politissime Domine Respondens, ex animo gratulamur, hoc ingenii Tui aliora spirantis, egregium specimen; Gratulamur insuper Reipublicae literarie, & Choro Eruditorum Civem ac Membrum, doctrine morumque concinnitate, ornatissimum maximeque conspicuum. Longius in laudes Tuas excurrere, modestia Tua Politissime Domine Respondens hanc permittit. Supremum igitur Numen supplices veneramus, velut Te, animi corporisque vigore florentem quam diutissime servare, ut eximiam istam spem, quam de Te concepimus omnes, feliciter expleas. Sic nulli dubitamus, quin praemiis, quibus virtus & eruditio cultores suos insignire solet, Te brevi visuri simus ornatum.

prolixiori affectu quam
verbis adplaudit.

CAROLUS JOH. CREUTZ.

Fægne - Tahl
Til
Herr AUCTORN.

F Tabnande ting, om ei ofelbart tekn til et lands snart
annalkande fegräße blomster- och gyldene tid, måtbet
åtminstone wara þ nar folck af widare begrep ocb dis-
pare Witterlek, wenda sin bog och spenna all sin eftertan-
ka terben, at med sammade krafter och drift, utleera, be-
fröswa och å daga legga, the förmåner och skatter som
Gud och naturen i Federnes landet nedlagt baswer. Et
mer en fegnesamt och biert-quickande tekn til en afwer
sådan gyldene tid i Sverige wisar sig otwifwelakteligen ther-
ut, at deuna tiden meer en någonsin tilförene widtfrägda-
de Menn, skarpa ocb genovatringande sinnen, quicka
och muntra snillen, låta sit bögsta bemödande wara, at i sit
egit Federnesland, vårt kera och dyra Sverige, afwen up-
tacka, alt bwad helst thes trefna inwänare til någon för-
mån, til gagn och lyster lenda kan. Alt mitt innersta op-
rörer af g'ledie, när jag wid mig self betraktar, bwad dyr-
bara, bwad helst amma och bögst gagnande ting, man den-
na siden i Sverige upfunnit. Hvar bloddräppa spritter af
röde, öfver bwuar minsta fynd man i mitt Federnes land gjör.
Then summa innliga fegnad opwerner nu å nyo mitt bier-
ca, tà min Broder afwen låter sig angeleget vvara, at jem-
se ådaga'eggande, af sin mozna insikt, och nærmare ken-
redom af the ting som befordra eller kullsöta vwär krops
helsha och uvelferd, nogare upptacka och til allas esterrat-
telse i liuset framgifva then kostliga lekiobrot, mot bwuar-
gebanda kroppens olägenheter, som i vät Kuppis vwattn,

fördold ligger. Men förlät mig min Broder, at jag
vvid yttrande af samma fagnad betygar & fruven för mitt Fæ-
dernestlands Språk större kärleek och vvärdnad en för nå-
got annat meera gengse tungomähl. I förläten ock thet
omsbeden, at jag ei rosar Eder i ögonen. Men thet enda
er jag högst föränlaten till at önska Ekr lycka vvid Ebts
forebafvande. Jag gör thet ock till et slut på ren Sven-
ska, af et rent Svenskt hierta. Gud gifwe Tig lycka mina
Broder, och låte Tig snart begynna at niuta then vvinst,
som en i sa många åbr nedlagd möda och omkoftnad, ock
tharigenom vrunnen skickelighet borde af sig kaſta.

M. JOHANNES ÆIMELÆUS.

Til Herr Auctorn,

GWI ängels wiga språng the krancka fordorn gladde/
G Når han med guda-kraft nerustad svångde ned
Uti Bethesda dam / och vattnet thår tilstadde
Then suka gittra frij från smärta/ som han led.

Thet var då ingen seen at ned til dammen stullra:
Ty så war corens art / man skul' i vattnet gå;
Med krycka och med kiäpp the hvar om annan kusbra;
En lamre / halt och blind sin helsa ville få.

Off gläder än i dag vår Gud / Then väse / Stere,
Som / skidnt wij Ambassade af ånglar nu ej se /
Uhr Jordens dolda rum / fast stela berg thet wore/
Upfallar brunnar / som of vederqwäkning gie.

Dch det som mera är / ej helso-vattnet sluter
I en och annan dam: et under-jordiskt haf/
Om jag thet kalla bör/ han allestads utgiuter/
Som ström-wijs rusar fram och liksom går i traf.

Wij ha bewijs thärpå/ när wij allenast wandra
Til Eder lärda skrift / Herr Auctor / som nu teer
Off Kuppis Helsobrunn: en kostlig brunn bland andra/
Som uti HALZ och KRÄFT ej många eftergier.

I ha'n med mycken slet dess art så uttranslatat/
Doch genoni många PRDS lå nåt å daga lage/
Så at jag tror I sief af Agannippen smakat/
Dh hvilat på den ort thår wijshet bor i pracht.

Ehr signe dersör' Sud; med fälsket Ehr bekröne!
Ehr välgång blomstre täcke uti en lustig währ!
Ehr dygd och munterhet sief himlen önnigt löne
Med gylde fruchter i et ewigt blifvand åxt!

Hnskar

en trogen wän och tienare

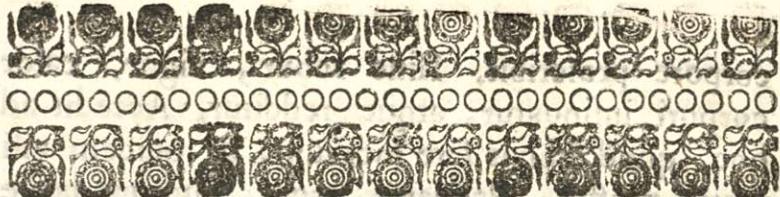
JO. GEZELIUS pr.

en trogen wän och tienare

en trogen wän och tienare

en trogen wän och tienare

Q.

I. N. f.

S. I.

Nsignis certe & prorsus mirabilis est medicatarum aquarum in medendo vis atque efficacia. Hę enim remediorum reliquorum, artificio-
cissime sape, & anxiō quam maxime studio ex-
cogitatorum, energiam longe superant, teste tot
seculorum experientiā. Harum debito & con-
gruo usū, morbos, etiam desperatissimos, o-
mnemque prorsus humanam opem respuentes,
mirifice sape sanatos novimus. Et quid quālo
pro evertendis rebellibus chronicis morbis, divi-
no hoc remedio, & tutius & utilius unquam
excogitari potest. Crassa & acria diluit atque
temperat, obstructa referat, laxa firmat atque
roborat, superflua tandem & naturę inimica,
per congrua emundatoria eliminat, penitusque ex

A

corpo-

corpo proserbit. Hinc robur, vigor, calor corpori insinuatur, atque redditur. Accedit ad hoc, quod ubivis fere locorum, & quidem vili pretio proster. Pauperes ergo, quorum facile eaducam sanitatem, speciosis multoque ære comparandis medicamentis, erigere non permittit res angusta domi, heic promptuarium inveniunt medicinale, ut simplicissimum, ita etiam exoptatissimum. Pio itaque animo extollimus infinitam adorandi nostri Creatoris bonitatem, qui hanc aquis nostris soteriam vim, quæ tam stupendos in corpore nostro edit effectus, tam larga atque benigna manu instillavit.

Nos, qui arctoam hanc telluris regionem incolimus, expositi quam maxime sumus variis aëris injuriis, frigoris præsertim, cuius hæc in corpora nostra vis ac potentia est, ut variis, ne dicam innumeris, incommodis disposita atque obnoxia reddantur. Impeditur enim hoc ipso saluberrimum secretionum & excretionum in corpore nostro, negotium, ipsaque, quæ sanitatis nostræ sacra anchora merito audiat, insensibilis transpiratio, quæ languida vel prohibita, ipsa languet & deficit sanitas. Accedit vixius crassior

3

fior & durior, succorum intra corpus copiam
accumulans; unde gravissimi exsurgunt morbi &
mala nostra endemia, ut reliqua jam taceam.
Hisce malis nostris, medicinam vere heroicam
benigne paravit divina providentia, dum fontes
medicatos e terræ gremio passim in *Patria* pro-
pullulare voluit, in quibus certe efficacissimum,
contra morbos apud nos nullo non tempore fa-
miliares, quibusque ex necessitate quadam labo-
ramus, antidotum jure meritoqve est qværen-
dum. Eorum in numerum referri meretur
FONS noster KUPPENSENSIS, cuius saluberri-
mus latex haud interruptis radiis in confinio
Aboæ nostræ, in ægrorum salutem profilit. Hu-
jus proprietates, ut exploratas atque perspectas
nobis redderemus, ipsam ejus aquam vario sub-
jecimus examini, indagaturi, quidnam præci-
pue sit illud, quod tanta hanc virtute medica-
trice imbuat. Quæ hunc in finem instituimus
experimenta, tecum *B. L.* jam communicare a-
nimus est. Accipe itaqve æquo animo, tenuia
hexce conamina, quæ pretium non aliud habe-
bunt, quam quod naturam, quantum in no-
bis fuit, quantumque temporis permisit angustia,
presso pede fuerimus fecuti.

N limine operis adhuc dum sumus, ab insituto nostro non alienum fore existimamus, paucissimis, quantum nobis constat, fontis nostri historiam tradere. Verum cum annales nostri, non multam illius faciant mentionem; indicasse sufficiat, jam REGIS ERICI SANCTI tempore illum innotuisse & imprimis memoria bili hoc nomine, quod HENRICUS EPISCOPUS, Regis in expeditione fennica socius, Fennos nostros religionem Christianam tunc temporis amplectentes, sacro lavacro ex FONTE hoc KUPPISENSE tinxerit: unde etiam ab eo tempore fons *Sti HENRICI* sicut appellatus, vid. *Loccen. Hist. Svet.* p. 76. Num vero in usum ægrotantium fuerit adhibitus, non æque facile patet. Interea superstitione illum religione a tunc temporis hominibus suisse cultum, probabile omnino videtur. Talem enim fontium cultum illo ævo in usu suisse, multa testantur historiarum monumenta. Tales fuere fontes *Sti SIGFRIDI* in Westrogothia, in quo Rex OLAUS SKATT KONUNG baptizatus, *Sti TORSTANI*, item *YNGEMO KISSLÄ*, æ grotos

grotos sanandi dote quondam inclutis aquos gen-
tilissimi papatusque temporibus Divis hisce san-
ctisque munuscula oblationum loco dabantur,
& a remotis oris peregrinationes suscipiebantur.
Eiusdem etiam nocte fuit fons ille SWINGAR-
NENSIS in Uplandia, ut reliquos raseam. Quod
nostrum hunc Iti HENRICI FONTEM atti-
net, certum est, in fundo ejus quam plurima
reperta fuisse ejusmodi munuscula a superstitionis
hominibus in spem futurae sanitatis, oblata: qualia
erant, diversæ magnitudinis nummi argentei,
cuprei, acus, clavi &c.

Ante sexaginta & quod excurrit annos, de
fontibus soteriis in Suecia altum erat silentium,
donec tandem ILLUSTRIS URBANUS HIAERNE
(a), postquam variis peregrinationibus, exter-
orum fontium medicatorum, qui Acidula voca-

(a) Conf. Ejus LIBRA WAT LUVRDS-
WARE ab init. För sin eller otta år sedan
var i Sverige om Surbrunnar en stor tycka;
the woro här så oliande som elefanter och
muhlhörningar/ och så stor våhn at finna
hem hos os / som het Guinezza Gullfiske.
Nu hörer man talas om Surbrunnar chwarz

bantur, proprietates, multo certe sudore chymia
coque labore sibi acquisivisset, primus inter no-
strates fuit, qui fontes tales, ægrotantium in ulum,
patrio in solo, felicissimo successu invenit. Hoc ce-
teris in Patria Medicis salivam movit, addidit etiam
calcar, diversis in locis ejusmodi scaturigines inve-
stigandi. Fuit quoque optimi conaminis hic e-
gregius effectus, ut tempore, quo jam vivimus,
nullam tere in Suecia provinciam inuenias,
fonte aliquo Soterio destitutam. Primus, quan-
tum novimus in Fenningia, qui *fontis nostri*
Kuppisensis saluberrimum laticem ægrotis propi-
navit, fuit medicinæ quondam in Regia hac
Academia PROFESSOR CELEB. ELIAS TIL-
LANDS, cuius præsidio & curâ, aperto fonti,
nitida superstructa fuit domus, una cum No-
socomio, pauperibus accommodatissimo. Post
optimi viri obitum, curam fontis sustinuerunt
successores, donec, sub invasione hostili, Cu-
ratoribus orbus, relinqueretur incultus. Redi-
cta autem per divinam gratiam rerum optima
pace, quis non credidisset pristino illum reddi-

tum
man kommer/ och är nästan ingen ort/ hvor
man icke will finna them.

tum fuisse honori? Longe tamen aliter accidit,
publico quippe programmate innocuus fons, (ne-
scio qua ratione) e censu genuinorum medi-
catorum fontium proscriptus fuit, cum tamen
tot antecedentium annorum experimenta ægros-
tantium summo cum levamine sustinere valuerit,
Interea tamen temporis, non defuere fonti no-
stro cultores, amicique hospites.

Hæc fontis erat conditio cum curam ejus in-
se susciperet CELEBER. Dn. PRÆSES, qui,
cognita prius saluberrimæ hujus aquæ indole,
hanc ipsam ægrotis, prudenti eoque optimo
consilio quotannis potandam suasit; hocque
modo ipsi pristinam dignitatem restituit, &
ne quid deesset hydrophilorum commoditatibus
sumptibus illorum, spatiolam admodum domum
supra fontem extrui curavit.

§. III.

Exigit proposita ordinis ratio, ut in fontis no-
stri contenta jam inquiramus. Primum ita-
que elementum, quod in aquis nostris hospita-
tur, est *Spiritus ille mineralis, æthereo-elasticus,*
volatilis, aquarum medicatarum partem deli-
batissimam constituens.

Dum

8

Dum aqua nostra vitro excipitur, ap-
parent in fundo & ad latera vasis, bul-
lulae innumeræ, maiores aliæ, aliæ minores;
ex superficie quoque aquæ totidem, satis con-
spicuae in altum profiliunt, naresque bibentium pe-
culanter feriunt; quæ vero momento citius in
auras lete resolvunt atque explicant. Has au-
tem bullulas esse spirituolum illud elementum,
quod aquis nostris tribuimus, facile quisque vi-
det. Ex harum numero copiosissimo, luculen-
ter apparet, fontem nostrum largissime in con-
sortium luscipere spiritum huncce mineralem.
Idem testatur *sapor* penetrantissimus, nec non o-
dor, quem halite suo sulphureo-vaporoso, a-
bundanter spargit: quo etiam proximam fonti-
domum & tractus vicinos implet, ut cœlo
inprimis pacatori atque nubilo, præsentium na-
res gravissime feriat. Bullularum vero ad supe-
riora eluctatio & in vapores refolutio, summam
spiritus nostri enunciant mobilitatem, agilitatem,
volatilitatem atque elasticitatem: imo ipsum,
non nisi ætherem subtilissimum, acido-sulphureo-
minerali quodam principio, purissimo tamen, im-
prægnatum esse, evincunt. Æthereum hocce
prin-

5

principium, quod spiritus nomine designamus, agilitate atque motu suo intestino, summam aquis nostris conciliat pelluciditatem. Hac enim ratione particulas aquæ innidulantes hæterco. geneas, reddit invisibiles, ita ut oculos, etiam armatissimos, effugiant. Hinc unionem & mixtionem illam intimam, quæ inter particulas aquæ & mineralium in ipsa contentarum, intercedit, unice perficit. Nam ubi hic, qua gaudet volatilitate, atq; mobilitate, aquas dederit, turbidæ evadunt, vappidæ & inutiles. Quod luculentissime oculis sistitur, si aqua nostra aliquamdiu liberioris aëris accessui exponitur. Jure igitur meritoque vocatur spiritus iste, aquarum mineralium anima & pars delibatissima. Sanitati ergo suæ melius prospiciunt illi hospites fontani, qui absque uila mora, aquam nostram ex fonte recenter haustam statim ingerunt. Hac enim ratione, una cum aqua participes fiunt subtilissimi hujus spiritus, qui alter in auras avolaret, vel sola manuum tractatione vitri, quo inter bibendum uentuntur. Qui vero præ ventriculi debilitate, frigidam ferre non possunt, ad mandatum Medicis præsentis, hanc tepidam potare debent; la-

B

genis

genis prius probe obturatis & in aliam jam calefactam aquam immersis, id efficiant. Aquæ vero in lagena contentæ, dimidiam tantum partem exhaustant; residua enim nil valet. Idem quoque observent, qui aquam nostram, domum, vel ad alia loca transportare tenentur. Summa præterea prædictus est spiritus iste vi expansiva atq; elastica. Aquâ enim vitro inclusâ & fortiter quassatâ , remoto tandem obstatulo, vi quasi prorumpit pars ejus exitui proxima. Idem demonstrant vasâ vitrea , aquâ nostrâ nimis repleta, quæ accedente , vel levi calore, vel nimis cita illorum obturazione, franguntur & in frusta dissiliunt. Æther enim intra poros aquæ detentus, agitatio ne vel calore in motum agiliorem concitatus, vi qua pollet sese dilatandi, dicta phœnomena producit. Hæc quoque proprietas spiritus nostri in caussa est, quod lance hydrostatica explorata aqua, gravitatem aliquam mentiatur; fugato vero hoc, altius immergitur instrumentum stativum. Hinc etiam derivanda est ratio, cur caput temulentia gravetur, & somnus, aquam hanc potantibus, inducatur. Hinc itidem appareat, cur aqua nostra ad libras octo, & ultra, haue

sta,

sta, neque mole, neque frigore suo, ventriculo operari sit. Ex dictis vero conjunctim sumtis, (ad dita tamen profunda, qua sine dubio, e terræ sinu emanat, origine) facile liquet, cur fontis nostri, neque gelidissimo, neque fervidissimo sub cœlo, ulla unquam observetur sensibilis mutatio vel imminutio.

Hic autem spiritus, quem copiosissime alunt aquæ nostræ, insignes in præservanda sanitate & avertendis morbis, præstar virtutes. Hic ut subtilissimus, ita quoque penetrantissimus, minima valorum permeat, obstructa aperit, debilia roborat, & omnis generis excretiones tandem promovet.

§. IV.

Alterum fontis nostri ingrediens est ipsa **Aqua**, simplicissima, contentis reliquis amicum præbens vehiculum.

Limpidissimam hanc nostram esse & frigidam, §. præcedente, verbo innuimus. Statim lance ponderata, levissima deprehenditur. Purissima quoque profluit, & ab alia quacunque nullo modo inquinatur. Natale autem solum si spectaveris, etiam illud ad bonitatem aquæ

nostræ haud minimam confert symbolam. Pro-
rumpit autem hæc, e terra, quantum strata ri-
mari licuit, arenoso-lapidosa, in radice collis
declivioris & campo satis ameno, eoque spatio-
fissimo. Hinc rapido cursu agros & arva ci-
vium, partemque urbis ex orienti australi per-
luit, ubi tandem in amnem Aboensem, aliâs
Auram, devolvitur. Præter hunc nostrum, crum-
punt etiam extra domum fonti superstructam, tres
ali, minores tamen, latices, qui cum hoc, u-
num formantes canalem, accedente aqua plu-
viali, agitandæ molandinæ sufficiunt. Quantita-
tem igitur aquæ prouidentis determinare, cu-
riosum magis & laboriosum, quam utile foret &
necessarium. Ut vero proportionem solidi ad
fluidum inveniremus, hoc est, ut erueremus,
quantum solidi in data quantitate aquæ nostræ
contineatur; lenem instituimus evaporationem ad
siccitatem: atque ex quatuordecim libris medicis,
grana tantummodo decem obtinuimus solidæ
materiæ, quæ ejusdem erat faciei ac indolis cum
ochra ex alveolis collecta atque excepta.

Hoc autem elementum, ut basin & maxi-
mam partem fontis hujus, ita etiam sanguis

nis nostri constituit, ejusque liberiorem
& æquabilem circulum atque progressum ab-
solvit ac perficit. Et, ut vita & sanitas ab hoc
unice dependet; ita ad tuendam hanc, & con-
servandam illam, maxime est necessaria aqua.

Ingesta, hoc est, alimenta & potulenta nostra,
qui paulo attentius examinat, facile videt, et
iam eorum maximam partem esse aquam. Hæc
enim omnibus naturis & æstatibus est accommo-
datissima, & absq; hac, nulla vita, nulla sanitas
persistere potest. Quod iterum iterumque repe-
timus. Prout igitur conservationi corporis no-
stri inservit; ita quoque ad avertendum ab
eodem, quæ noxia sunt & hostilia, non datur
hac iptâ efficacius remedium. Aqua etenim,
ut salinorum omnia appropriatum & adæ-
quatum est menstruum; ita etiam salia intra cor-
pus nostrum morbosa solvit, & data via exturbat.
Arida porro humectat, viscida attenuat, rigida
laxat atque emollit, acria temperat & absorbet
&c. Verbo: Aqua, vel sola, vel vigorata, omne
in medendo absolvit punctum: atque hac quo-
que ratione, Medicina Universalis verum no-
men, multa per secula meruit, & post hac
etiam tuebitur.

Tertio, quo agit principio fons noster, est *Sal Alcali.*

Ad investigandum hocce elementum, libras XV. aquæ, destillationi subjecimus, quas ad remanentiam libræ unius abstrahi curavimus. In unciam semis hujus residui instillavimus aliquot guttas syrapi violarum, exacte coerulei, qui momento citius colorem viridem in duebat, in infallibili documento, aquas nostras momentum alcali in sinu alere. Quod vero hoc experimentum non succedat cum aqua recenter hausta, quæ syrupum istum prorsus intactum relinquit, quatenus id phœnomenon a minori acidi præsentis quantitate dependere non poterit, illam subesse caussam existimamus, quod alcali, præsente adhuc elemento spirituoso, cum acido cuius subtilissimo, intimam subeat mixtionem, ut intra aquæ poros detentum alcali, sal neutrum evadat. Poterit etiam ferrum in aqua hospitans, hujus acidi gerere portionem, quæ ad constituendum, quod loquimur sal neutrum, contribuat. Eo vero dissipato, præsentiam suam prodit alcali. Quam assertionem illustrare poterint experi-

experimenta, quæ docent alcalia, mediantibus acidis, solvere metalla. Notari autem meretur, quod salia & medicamenta neutra, qualia sunt Terra soliata tartari, Liquor mineralis anodynus Hoffmanni &c. perinde ac aqua nostra, color rem syrapi violarum non immutent. Hinc quoque derivanda videtur ratio, cur aqua nostra cum acidis sensibiliter non effervescat. Ex dictis autem asseverare non dubitamus, aquam nostram intra alveolos suos adhuc contentam, esse mediæ naturæ. Quale vero sal ex nostra hac aqua, chrystillationis ope elici poterit, aliis examinandum amice commendamus; quum jucundissimum istud experimentum, ut a nobis jam instituatur, vetet summa, qua premimur, temporis angustia.

Hoc autem ingrediens, saponacea, qua pollet virtute, summam & resolvendi, & detergendi atque deobstruendi vim aquis nostris inspirat atque conciliat.

S. VI.

Quartum denique elementum, quod aquas nostras incolit, est *Ferrum*.

Quod martialis sit protapiae fons noster, testatur

statar sapor attamentoſus. Idem loquuntur
 canales fonti vicini, materia ochracea, flava,
 ubique referti. Ova & lintea aquæ immersa,
 colore flavo obducuntur. Idem testimonium
 perhibent flocculi, post dissipatum spiritum æthe-
 reo-elasticum, ad fundum vasis incidentes; nec
 non excrementa bibentium colore nigro tincta.
 In perso porro gallarum pulvere, colorem elegan-
 ter purpureum, momento citius recipit aqua,
 ex puteo recenter hausta; quod certissimum est
 indicium, in aquis nostris elementa ferri hospi-
 tari atque contineri. Notatu vero quam maxime
 dignum est, aquam liberiori aëri expositam, o-
 mnem cum gallis respuere atque recusare tinctu-
 ram. Fugato enim spiritu subtilissimo, qui mo-
 tu intestino ramenta terrea, intra aquæ poros de-
 tinebat, mineralis quidpiam in auras abripitur;
 particulae vero graviores & fixiores ad ima va-
 sis detruduntur. Hinc facile est concipere, qua-
 ratione aqua, hoc modo tractata, non solam
 saporis expers & inutilis remaneat; sed &, qua-
 re particulas gallarum non aggrediatur, & cur
 earundem colorem immutandi impotens evadat.
 Instillatis vero aliquot guttulis spiritus vitrioli,
 dispa-

disparent rursus floceuli ochracei, jucundo la-
ne spectaculo. Hic enim, dum scobem Ferri dis-
solvit, intime eandem in poros aquæ denuo
insinuat. Elota probè ochra, quæ canarium
parietibus adhæret, debitaque encheiresi in i-
gne tractata, ferri, nec non sulphuris, longe
tamen subtilissimi, prodit vestigia apertissima.
Hæc quoque cum sale ammoniaco in flores sub-
limata, cum spiritu vini rectificatissimo largitur
tincturam martialem efficacissimam.

Ex hoc principio fontis nostri, divi-
na illa virtus, quam in avertendis morbis exer-
ceret, unice sere derivari potest. Hoc enim leni-
ter fibras corporis nostri constringit, hoc to-
num earundem dejectum restituit, roburque i-
psis addit exoptatissimum. Hinc contentos in
vasis succos, validius propellere & inde penden-
tes salutares effectus producere, valent.

§. VII.

EX dictis liquido fluit, eos risui peritis esse, &
coecam prodere ignorantiam, qui aquas mi-
rales, naturalibus virtute æquales, immo præ-
stantiores se posse arte perficere, arroganter, ne
dicam impudenter, ostentant. Qua etenim ra-
tione confiant spiritum illum mineralem æthe-

reο volatilem, aquarum medicatarum præcipuum & nobilissimum elementum, ac in morbis lananis principem locum tenens, neutquam augurari valeo. Hac in re naturam imitari, impares sese fatentur sagacissimi quique. Ut taceam proportionem reliquorum ingredientium longe accuratissimam, ut & combinationem & mixtio nem corundem sane inexplicabilem. Non e quidem diffiteor, minerales aquas, naturalium, quibusdam in casibus, succedaneas, artificiole patrari posse. Quæ tamen his, virtute & præstania cedunt, & longe sunt inferiores. Simul etiam contendo, hoc non agyrtarum, sed peritorum & in arte verlatissimorum, operam exiger. Nec levior eorum est temeritas, qui omnem, in debellandis morbis, prorsus dissuadent Fontium Soteriorum usum. Hi certe ignorant, quantum in naturæ sinu recondidit, quidve ex officina subterranea generi humano obtulit summus rerum opifex. Talpæ sunt cœciores, non animadvertentes, prodigiosa ista aquarum mineralium effecta ac phœnomena, quæ quotidiana experientia oculis ipsorum sisuntur & observantur. Hæc in transcurſu.

S. VIII.

Deectis jam fontis nostri elementis, ingredientibus & principiis constitutivis, examinatisque, quā fieri potuit brevitate, eorum natura, indole, agendique in corpus humanum modo; supereft, ut verbo tantum attingamus, quibus in morbis opem spondeat desideratissimam. Atonia ventriculi & intestinorum, qui infestantur, unde stomachus solutior, diarrhoea, lienteria &c. natales expissime ducunt, medicinam in aquis nostris roborantem, haud raro inveniunt natura convenientissimam. Hypochondriacis haud levi est fons noster solatio. Appetitum languentem erigit. Vertiginem, cardialgiam, colicam & virus debilitatem, levat & tollit. Maximum præprimis levamen ex aqua nostra persentiunt, qui Dyenteria labo-
rant. Horum molestissimum secessum sensim tu-
teque sifit; dolores mitigat atrociaque sympto-
mata radicitus extirpat. Hæmorrhagiæ narium,
uteri & hæmorrhoidum nimias, feliciter com-
pescit; obstructa vero vasa referat, horumq;
orificia patula reddit, & apta pro solvendo tri-
buto lunari sexus sequioris. Depressum conve-

tum hæmorrhoidalium fluxum, eodem agendi modo restituit. Chlorosin curat. In infarctu & obstructione viscerum, omne absolvit curationis punctum. Apoplecticis & paralyticis operitulatur. Scorbuticos sanat & scabie affectis medetur. Febres intermitentes abigit. Cachecticis & Hydropieis auxilium fert. Calculosis, podagricis, arthriticis, rheumaticis, egregie prodest. Vermes sape necat atq; expellit. &c. &c.

Nec minori gaudet prærogativa fons nosser externe usurpatus. In consolidandis enim ulceribus & exsiccanda scabie, ut raseam varios alios morbos, corticem corporis affligentes, externo usu egregie se gerit. Balneum quoque & incessus in aquam tepidam fontis nostri, si rite instituitur & administratur, multis modis se commendat, internumq; usum insigniter secundat.

§. IX.

Quemadmodum vero una eademque medicina, virtutis licet sit spectatissima, in omnibus & singulis morbis auxilium ferre nequit; ita usum fontis nostri eidem fato subesse, iisdemque limitibus circumscriptum, animadvertisimus. Unde,

28

si effectus eventusq; voto non ubique respondet;
causa certe ex incongruo & intempestivo usu deri-
vari & peri debet, neutquam vero aqua adscriben-
da est. Hinc, si in viscerum labe & consumtione
hauritur, non potest non, ex necessitate princi-
piorum, quibus agit, sinistros producere ef-
fectus; ita quoque, in exulceratione & phthisi
pulmonali, propinari non debet. Neque in e-
rosione intestinorum, neque ubi nimis indurata
& scirrhosa sunt viscera, conduct. &c.

§. X.

Hinc apparet, proprio ausu ad sacram hanc-
ce anchoram confugere non licere; sed
periti Medici consilium expetendum esse, qui
singula, pro individui & circumstantiarum ratio-
ne, dirigere atque dispensare curate valet. Qua-
propter etiam, quâ mensurâ, quave methodo &
modo, pro tuenda vel recuperanda valetudine,
hauriri debeat; ut supervacancum determinare,
consulto superledemus. Pauca tamen de saluber-
rimo fontis nostri cum LACTE USU, coronis
dis loco, addere è re esse videtur. Nota-
tu enim est dignissimum, lac cum aqua no-
stra amicissimum inire coniubium. Lac etiam,

qua

qua pollet facultate demulcendi, acria obtundendi, spicula salina involvendi &c. in medicina mirifice se gerit. Hinc ergo, quantam fons noster in medendo acquirat efficaciam, facile quisque intelligit. Hisce H. L. contentus esto; atque ubiorem propediem expecta, & hujus, & reliquorum in Magno hoc Dueatu Finlandiae, fontium medicatorum, descriptionem. Quod reliquum est, Deum preeamur, qui omnis bonitatis fons est & scaturigo, velit fonti nostro suam ulterius addere benedictionem!

Tantum.

THESES MISCELLANÆ

Corpus Humanum est Machina hydraulica.

II.

Systole cordis & Diastole arteriarum, & contra, motus sunt synchronici.

III.

Vita, Sanitas, morbus, mortem caussantur.

IV.

Morbo, qui succumbunt, naturaliter non moriuntur.

V.

V.

Pthifisci suffocatione pereunt.

VI.

Aquae potus, robustioribus, omnium saluberrimus.

VII.

Aquam, vino melioris notæ permixtare, ferunt imbecilliores.

VIII.

Motus & Potus optima sunt sanitatis praesidia.

IX.

Lac, acida & dulcia, hypochondriacis noxia.

X.

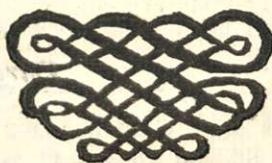
Dysenteriam, qui satis excipiunt adstringentibus, aut necant, aut in aliud morbum precipitant.

XI.

Saccharum saturni, arcanum circumforaneorum, Dysentericas, largiori imprimis manu, propinatum, est lethiferum.

XII.

Emplastræ, vulnera non consolidant.

Monsieur & cher Ami.

La joye, que je reçois des progrès, que Vous avez fait dans l'art incomparable de la Medecine, en donnant au public une savante Description des qualités, & de la nature de l'eau de Kuppis, m'oblige d'écrire ces lignes, pour Vous marquer l'amitié sincere, qui me fait prendre part à Vôtre bonheur. Il n'est pas en mon pouvoir, de Vous donner la louange, qui est due à Vôtre mérite, & à Vôtre vertu. Je Vous félicite seulement, de l'honneur auquel votre erudition Vous élèvera, & je Vous souhaite toute sorte de prospérité. Je voudrois, Mon cher Ami, Vous témoigner plutot par des effets, que par des paroles, l'estime, & l'affection avec laquelle je demeure sans cesse,

Monsieur, & cher Ami

Votre très humble & très
fidèle serviteur

L. M. NORDSTEDT.

Högwallärde Herr EKELUND.

HIn hålla jag ER anförtrodt
Och sedt hvad lidlet hos ER bode
För den, så wähl som fleras.
Nu hér jag och, at Kuppis BRUNN,
Min Hälso-Brunn i denna stund,
Af ER så högt wärderas,

At I des Wattns HALL och BRUK,
Med VÄL och RÖN, vil sätta ut
Samt allom kundbart gibra.
Min hålla jag ER tackar för,
Och svår, at ända tils jag dox
Skal I mitt Loford höra.

Gå för det wärck I nu gien fram;
ER tacka lär hvar siuklig man;
Som jem'e mig erfarit,
At Kuppis WÄDEN altid råd
Och alla medel öfvergår.
Ett Guda. Nåd det warit

At denna lidlan taga upp
Och ränsa så från tå til topp;
Samt fria från des öde.
Herr EKELUND, ER önskar jag,
At det I gjordt må bli en Lag,
At lona ER, ER möda.

ELIAS BERCH,